

(Westview 1976), *The Persian Gulf, After Iran's Revolution* (New York 1979). Müellif editör olarak *Soviet-American Rivalry* adlı kitabı hazırlamış (Praeger 1969) ve *The Near East and the Great Powers* (ed. Richard N. Fyre, Cambridge, 1951), *Elements of American Foreign Policy* (ed. L. Larry Leonard, McGraw 1953), *Social Forces in the Middle East* (ed. Sydney N. Fisher, Ithaca 1955) başlıklı kitaplara da katkıda bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Bibliographical Note, Collection Summary, J. C. Hurewitz Papers, Hoover Institution Archives 2005; J. C. Hurewitz, "The Education of J.C. Hurewitz", *Paths to the Middle East: Ten Scholar Look Back* (ed. Thomas Naff), Albany 1993, s. 57-103; W. Behn, *Consice Biographical Companion to Index Islamicus: An International Who's Who in Islamic Studies from its Beginnings Down to the Twentieth Century*, Leiden 2006, II, 134; M. Douglas, "J. C. Hurewitz, 93 Dies, Scholar of the Middle East", *New York Times*, 23.05.2008; "J. C. Hurewitz", *Contemporary Authors Online*, Detroit 2008 (Biography in Context, erişim: 17.04.2015); "In Memoriam: J. C. Hurewitz 1914-2008", *The Middle East Institute, Columbia University* (<http://www.columbia.edu/cu/mei/hurewitz.shtml>), erişim: 17.04.2015).

MUZAFFER ŞENEL

HÜRİ, Raîf

(رئيف حوري)

Raîf b. Necm Hürî
(1913-1967)

Lübnanlı edip ve şair.

Lübnan'da Bürümmânâ ve Antilyas arandaki Nâbeyh köyünde doğdu. Rum asıllı Ortodoks bir aileye mensuptur. İlkokulu köyünde öğretmen olan babasından okudu. Liseyi Bürümmânâ'daki Friends Mission School'da bitirdi; Beyrut Amerikan Üniversitesi Edebiyat ve Doğu Edebiyatı Tarihi Bölümü'nden mezun oldu (1933). Kudüs, Beyrut, Tarsus ve Şam'da yerli ve yabancı okullarda öğretmen olarak çalıştı. Daha sonra Tarsus'ta Fransız Laik Enstitüsü ve Beyrut'ta Patrik Fakültesi'nde Arap dili ve edebiyatı dersi okuttu. Cûniye'de (Jounieh) el-İhvetü'l-Meryemiyân Okulu'nda da görev yaptı.

Raîf Hürî, 1938'de New York'ta düzenlenen II. Dünya Gençlik Kongresi'ne Filistin Arap gençliğinin temsilcisi olarak katıldı. II. Dünya Savaşı'ndan önce Nazilik ve Faşizmle Mücadele Örgütü'ne katıldı. Sovyetler Birliği Dostluk Derneği'ne de üye oldu. Sovyetler'deki Voks Derneği aracılığıyla bu ülkeye giden ilk Lübnanlı kültür grubu içinde yer aldı (1947). Ancak Komünist Partisi ile çıkan anlaşmazlık yüzünden bu

dernekten ayrıldı. Edebî ve kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere Ömer Fâhürî Kulübü'nü kurdu, ancak komünizm taraftarlığı yaptığı iddiasıyla kulüp Lübnan hükümeti tarafından kapatıldı. Bunun yerine Lübnan Ehl-i Kalem Derneği'ni açtıysa da bir süre sonra bu dernekten de ayrıldı. Bu defa aynı dernekten ayrılan bir grup arkadaşıyla birlikte Müstakil Ehl-i Kalem Derneği'ni kurdu. Kahire'de 1958'de düzenlenen Arap Edebiyatçılar Kongresi'ne katıldı. 11 Ağustos 1967 tarihinde doğduğu köyde elli dört yaşında kanserden öldü. Ölümünden on beş gün önce Kitap Dostları Derneği tarafından kendisine edebiyat ve kültür alanındaki çalışmalarından dolayı cumhurbaşkanlığı ödülü verildi.

Hikâye, roman, tiyatro, şiir ve siyaset gibi alanlarda birçok eser kaleme alan Raîf Hürî çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır. Bunlar *el-Âşîfe*, *en-Nehâr*, *İle'l-Emâm*, *el-Ahbâr*, *el-Enbâ*, *et-Tiğrât*, *eş-Şa'b*, *eş-Tayyâr*, *el-Kifâh*, *en-Nidâ* ve 1941'de kendisinin kurduğu *ed-Difâ* gazeteleriyle *el-Mekşûf*, *el-Cumhûr*, *el-Berq*, *el-Âdâb*, *el-Edîb*, *el-Ülûm*, *eş-Şarîk*, *er-Riyâz*, *eş-Şalî'a*, *eş-Şekâfetü'l-vaţaniyye*, *el-Cündiyyü'l-Lübnânî* ve *eş-Şad* gibi dergilerdir. *eş-Şarîk* dergisindeki yazılarında Abbas takma adını kullanmıştır.

Eserleri. 1. *İmru'ü'l-kays* (Beyrut 1934). İmruülkays b. Hucr'un şiiri üzerine bir analiz ve eleştiri çalışmasıdır. 2. *Habbetü'r-rummân ve kışaş 'Arabiyye uhrâ* (Beyrut 1935). Kısa hikâyelerinden oluşmaktadır. 3. *Şevretü Beydebâ* (Beyrut 1936). Yedi bölümlük manzum bir tiyatro eseri olup Büyük İskender'in Hindistan'ı fethetmesinin ardından cereyan eden olayları konu edinmektedir. 4. *Cihâdü Fîleşîn: Kifâhü'l-'Arab fî sebîli'l-ḥurriye ve'l-istiqlâl, eş-sevretü'l-Fileşîniyye fî muhtelifi merâhilihâ* (Dimaşk 1936). el-Fete'l-Arabî takma adıyla yayımlanmıştır. 5. *Huḳûku'l-insân* (Dimaşk 1937). Faşizm ve Nazilik aleyhine yazılmış bir eserdir.

Raîf Hürî

6. *Mecûsiyyün fi'l-cenne* (Beyrut 1938). Sosyal ve ahlâkî konuların ele alındığı kısa piyeslerden meydana gelmektedir. 7. *Hel yahfe'l-kamer?* (Beyrut 1939). Ömer b. Ebû Rabîa'nın (ö. 93/711) hayatı ve şiiriyle ilgili eleştirel bir çalışmadır. 8. *en-Naḳd ve'd-dirâsetü'l-edebiyye* (Beyrut 1939, 1969). 9. *Me'âlimü'l-Va'yi'l-kavmî* (Beyrut 1941). Kustantin Züreyk'in *el-Va'yi'l-kavmî* adlı eserine reddiye olan bu çalışmada genelde milliyetçilik, özelde Arap milliyetçiliği meselesini irdelemektedir. 10. *et-Türâşü'l-kavmiyyü'l-'Arabî: Naḥnü ḥumâtüh ve mükellimüh* (Beyrut 1942). 11. *el-Fikrü'l-'Arabiyyü'l-ḥadîs: Eşerü's-sevreti'l-Ferensiyye fî teveccühî's-siyâsî ve'l-ictimâ'î* (Beyrut 1943, Muhammed Kâmil Hatîb tarafından tekrar neşredilmiştir [3. bs., Dimaşk 1993]). 12. *ed-Dirâsetü'l-edebiyye* (Beyrut 1945). 13. *Şuḥûn mülevvne* (Beyrut 1947). Arap kültürüyle ilgili kısa tarihî hikâyelerden oluşmaktadır. 14. *eş-Sevretü'r-Rûsiyye: Kışşatü mevlidi ḥaḳârâ' cedîde* (Beyrut 1948). Yazarın 1947'de gerçekleştirdiği Moskova ziyaretine ait izlenimlerini içermektedir. 15. *Dikü'l-cin ve'l-ḥubbü'l-müfteris* (Beyrut 1948). Dikülcin lakabıyla meşhur olan şair Abdüsselâm b. Rağbân'ın (ö. 235/850) hayatına dair bir romandır. 16. *el-Ḥubbü aḳvâ* (Beyrut 1950). Emevîler döneminde yaşayan ve aşkları sayesinde bütün zorlukların ve entrikaların üstesinden gelen iki Uzrî (aff/platonik) âşığın hayatını konu edinen bir romandır. 17. *Ma'a'l-'Arab fi't-târîḫ ve'l-üstûra* (Beyrut 1963). 18. *Emîn er-Reyhânî ve ḥaḳîkatü'd-dimuḳrâtiyye-ti'l-Emrikiyye* (Beyrut 1948). 19. *Şevretü'l-fetâ el-'Arabî* (Beyrut 1984). 20. *eş-Tuḡât* (Beyrut 1949). Halîl Mutrân'ın şiirlerinden seçmeleri ve bunların eleştirisini içerir. 21. *Eşerü's-sevreti'l-Ferensiyye fi'l-fikri'l-'Arabî* (Beyrut 1943). Raîf Hürî, Heidelberg Üniversitesi Kütüphanesi'nde papirüs üzerine yazılmış bir mecmuada çoğu Abdullah b. Lehîa'ya, kısmen de Leys b. Sa'd ve Abdullah b. Vehb'e ait fiten ve melâhime dair 200'e yakın hadis rivayetinin yer aldığı, *Şaḥîfetü 'Abdillâh b. Lehî'a* olarak bilinen eseri, İbn Lehîa'nın hayatı ve çalışmalarına dair geniş bir araştırmayla birlikte yayımlamıştır (*Abd Allâh İbn Lahî'a [97-174/715-790]: Juge et grand maître de l'école égyptienne avec édition critique de l'unique rouleau de papyrus arabe conservé à Heidelberg*, Wiesbaden 1986). Raîf Hürî, Boris Wartenoff'un *La vie amoureuse de Paganini* adlı eserin *Bâgânîni Sâḥirü'n-nisâ'* (Beyrut 1947), John Carne'in *Syria, the*

Holy Land, Asia Minor adlı eserinden Lübnan'la ilgili bölümleri *Rihle fi Lübnân fi's-sülûsi'l-evvel mine'l-karni't-tâsi'* 'aşer (Beyrut 1948) ve Sovyet siyasetçi ve kültür bakanı Andrei Jdanov'un Birinci Sovyet Yazarlar Kongresi'ne sunduğu Sovyet edebiyatının meseleleriyle ilgili raporu-
nu *İnne'l-edeb kâne mes'ûlen* (Beyrut 1949) adıyla Arapça'ya tercüme etmiştir.

Hürî'ye dair Metanyûs Yûsuf Tavk, *Ra'îf Hûrî şiretühû ve edebüh* ismiyle Arap dili ve edebiyatı yeterlik tezi (1971, Lübnan Üniversitesi Külliyyetü't-terbiye); Semâh İdrîs, *Ra'îf Hûrî ve türâşu'l-'Arab* başlıklı Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde bir yüksek lisans tezi (Beyrut 1986), İlyâs Yûsuf Rızık, *el-İltizâm fi edebi Ra'îf Hûrî* adıyla doktora tezi (1984, Beyrut Kıddîs Yûsuf Üniversitesi) ve Rebîa Ebû Fâzıl *Ra'îf Hûrî en-Nâkıd* başlıklı Arap dili ve edebiyatında yeterlik tezi (1973, Lübnan Üniversitesi Külliyyetü't-terbiye) hazırlamıştır. Ayrıca hakkında *el-Edîb*, *el-Âdâb* ve *el-Fikrû'l-cedîd* dergilerinde makaleler yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cemil Cebr, *Lübnân fi revâ'î'i aklâmih*, Beyrut 1964, s. 325-337; İhsan Abbas, *Bedr Şâkir es-Seyyâb dirâse fi hayâtih ve şîrîh*, Beyrut 1978, s. 230-231; Enver el-Cündî, *el-Me'ârikü'l-edebiy*, Kahire 1983, s. 716-718; Yûsuf Es'ad Dâğır, *Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebiy*, Beyrut 1983, III, 290-292; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 13; Ömer Rızâ Kehhâle, *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 247-248; Afif Abdurrahman, *el-Edebü'l-Câhili fi âşâri'd-dârisin kadîmen ve hadîşen*, Amman 1987, s. 141; Münir el-Ba'lebekkî, *Mevsû'atü'l-mevridi'l-'Arabiyye* (haz. Remzî el-Ba'lebekkî), Beyrut 1990, I, 476; Muhammed Dekrûb, *Hamsetü ruvâd yuhâvirüne'l-'aşr*, Dimaşk 1992, s. 232-285; Semer Rûhî Faysal, *Mu'cemû'r-rivâ'iyyine'l-'Arab*, Trablus 1995, s. 155-156; Mâcid el-Hukûvâtî – Adnân Câbir, *Muhtârât mine's-şîrî'l-'Arabi fi'l-karni'l-'işrin*, Küveyt 2001, IV, 463-464; Halîl Ahmed Halîl, *Mevsû'atü'l-'Arabi'l-mübdî'in fi'l-karni'l-'işrin*, Beyrut 2001, I, 416-421; D. Gimaret, "Raîf Georges Khoury: 'Abd Allâh Ibn Lahî'a (97-174/715-790)", *Bulletin Critique des annales Islamologiques*, sy. 4, Caire 1987, s. 44-45; Emîl Ya'kûb, "Hûrî, Ra'îf Necm", *Mu.AJ*, VIII, 578-581.

ALİ BULUT

HÜSÂMEDDİN-i BİTLİSÎ

(حسام الدين بديسي)

Mevlânâ Hüsâmeddîn Âlî
b. Hüseyin (Abdillâh) Bitlisî
(ö. 909/1504)

Nurbahşiyye tarikatına mensup
mutasavvîf, müfessir.

Heşt Bihişt müellifi İdrîs-i Bitlisî'nin basıdır. Nisbesine bakılarak Bitlis'te doğduğu söylenebilir. Hoca Sâdeddin Efendi

onun Akkoyunlu sarayında nişancı olarak vazife yaptığını söyler. Abdurrahman-ı Câmî, İbrâhim Gülşenî, Celâleddin ed-Devvânî gibi âlimlerle görüşen Hüsâmeddin'in ailesi, eğitim süreci ve hocaları hakkında yeterli bilgi yoktur. Kendisinden bahseden eserlerde tasavvufî kemal mertebesine ulaştığı, zâhirî ve bâtinî ilimlere vâkıf, ilmiyle âmil, ârif mutasavvıflardan biri olduğu belirtilir.

Hüsâmeddin, Kübreviyye'nin Nurbahşiyye kolunun pîri Seyyid Muhammed Nurbahş'ın halifelerinden Şehâbeddin el-Cûrânî'ye intisap etti, onun ölümünden sonra Seyyid Muhammed Nurbahş'tan hilâfet aldı. Nurbahşiyye tarikatının önemli merkezlerinden Tebriz'de bir zâviye inşa ederek irşad faaliyetinde bulundu, tarikatın Kürdistan ve Luristan'da yayılmasında etkili oldu. Bitlisî'nin 100 yıla yakın bir süre yaşadığı tahmin edilir. Ölüm tarihi bazı kaynaklarda 900 olarak kaydedilirse de II. Bayezid dönemine ait bir saray defterindeki tâziye kaydından 909'da (1504) vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî mektebinin bilinmeyen, fakat önemli bir temsilcisi sayılabilecek olan Hüsâmeddin-i Bitlisî'nin eserlerinde Şehâbeddin es-Sühreverdî'den etkilendiği görülmektedir. Bu eserlerde Ehl-i beyt sevgisi özellikle dikkat çekmektedir. On iki imam inancını benimsediğini söylemiş, eserlerinde hurûfî yorumlara yer vermiştir. Fıkhi konularda Sünnî ve Şii düşüncesini mümkün olduğu kadar uzlaştırmaya çalışması onun katı bir Şii eğilimine sahip bulunmadığının göstergesidir. Nitekim bir meselenin zâhirî sınırlarını çizirken Şâfiî-Eş'arî temellerini korumaya gayret etmiştir. Bitlisî'nin bu yönü *Câmî'u't-tenzil ve't-te'vîl* adlı tefsirinde

belirgindir. Bu eserinde onarlı gruplara ayırdığı âyetlerin önce zâhirî mânalarını vermiş, ardından "işaret ve te'vil" başlığı altında bâtinî mânalarını açıklamıştır. Âyetlerin zâhirini amelî ve itikadî yönden Ehl-i sünnet çizgisini muhafaza etmeye çalışarak yorumlamış, bâtinî açıdan te'vil etme aşamasına geldiğinde ise vahdet-i vücûd bağlamında yorumlar yapmıştır. Ayrıca Ehl-i beyt'e nisbet ettiği pek çok rivayeti zikretmiş, bu rivayetleri kendi tasavvuf anlayışını destekler mahiyette kullanmıştır. *Câmî'u't-tenzil ve't-te'vîl*, Kur'an'ın vahdet-i vücûd açısından yorumlandığı bir tefsir olarak dikkati çekmektedir. Müellif mantıktan lisana, fıkhtan kelâma, felsefeden tasavvufa kadar birçok ilme ait malzemeyi büyük bir ustalıkla değerlendirmiş, İslâmî ilimler arasında kurduğu bu çok katmanlı yorum tarzıyla aynı gerçeğin farklı ekollerdeki karşılığını bütüncül bir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Eserde tasavvufî tecrübelerine de yer veren Bitlisî vücûdun hakikatine dair bilgilerinin bir kısmını bizzat müşahade ile elde ettiğini söyler.

Eserleri. 1. Câmî'u't-tenzil ve't-te'vîl. Bitlisî'nin en önemli eseridir. *İşâretü münzili'l-kitâb* adıyla da bilinir. Müellifin doksan yaşına yaklaşırken telif ettiği eserin kütüphanelerde kayıtlı tek nüshası dört cilt halinde Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Şehid Ali Paşa, nr. 109-112). Eserin 906 (1501) yılında istinsah edilmiş daha eski bir nüshası Bitlis'in Mutki ilçesi Ohin (Yukarıkoyunlu) beldesinde Molla Alâeddin'in özel kütüphanesinde. Temellük kaydına göre bu nüsha müellifin oğlu İdrîs-i Bitlisî'ye, ondan da torunu Ebûlfa'z Bitlisî'ye intikal etmiş, 970'te (1562-63) İdrisiye Medresesi'ne

